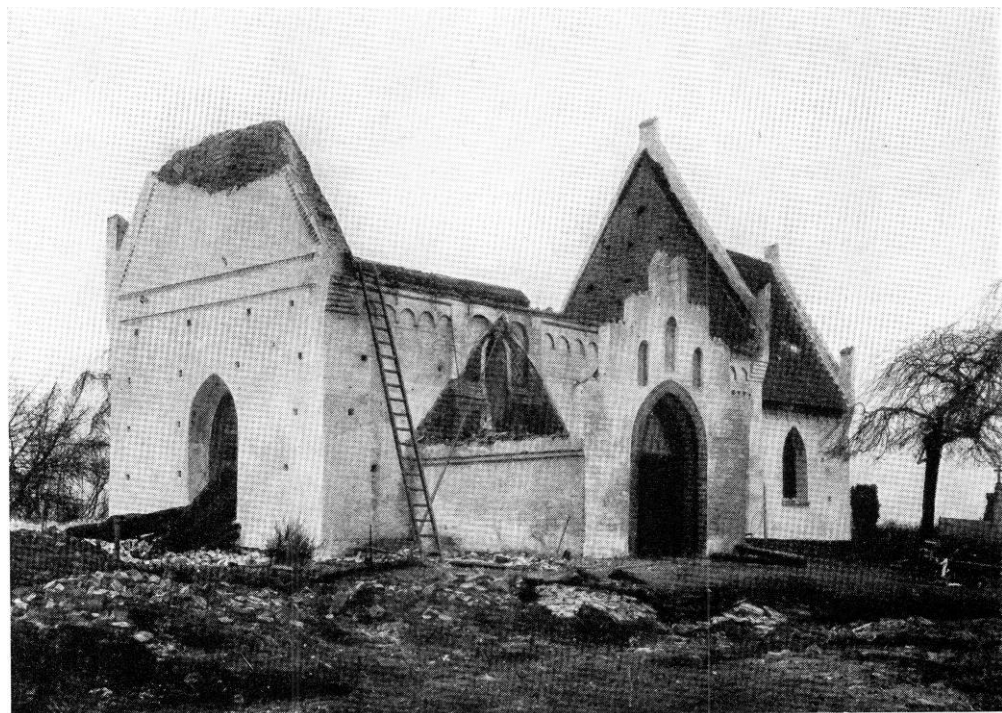




R. P. Adrian, Nakskov fot.

Fig. 1. Danmære. Ydre, set fra sydvest, umiddelbart efter branden 1895.

DANMÆRE KIRKE: LAALANDS SØNDER HERRED

Kirken, om hvis ejerforhold i middelalderen intet er oplyst, hørte efter reformationen under kronen, indtil den i 1698 blev bortskødet fra denne tillige med det nyoprettede Baadesgaard gods¹, blandt hvis senere ejere var prinsesse Charlotte Amalie. Efter hendes død 1784 blev kirken med godset overtaget af staten og fra denne o. 1870 solgt til gårdmændene i Danmære by². Kirken overgik til selveje 1913.

Kirken ligger på fladt terræn nordligt i byen. Kirkegården, der ikke synes at være væsentlig udvidet, hegnes mod nord af en gammel mur af kamp og munkesten, på de andre sider af nye mure. Den nuværende kirke er en nybygning bestående af kor, skib og tårn opført efter tegning af arkitekt Aage H. Mathiesen ved murermester Glud i Nakskov. Den gamle kirke blev den 5. april 1895 delvis ødelagt af en brand, der var opstået i den vest for kirken liggende præstegård. Efter branden stod koret ret uskadt, og med undtagelse af den vestre gavltrekant på skibet havde de øvrige bygningsdeles mure let kunnet genanvendes. Den kongelige bygningsinspektør henledte op-

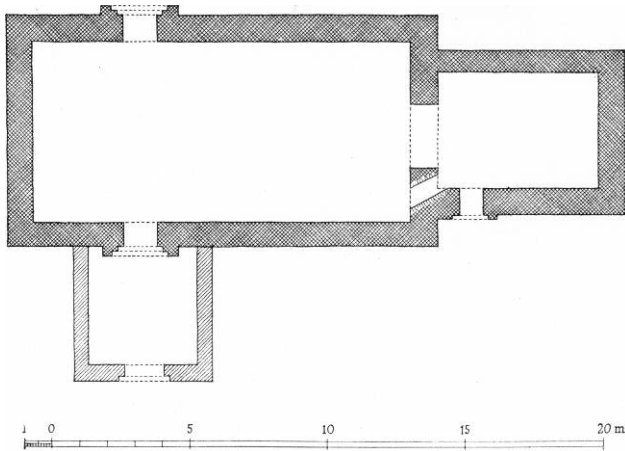


Fig. 2. Danmøre. Plan. 1:300. Målt af Aage H. Mathiesen 1885.

mærksomheden herpå, og ministeriet beordrede det særlige syn for Maribo kirke til at tage ruinen i øjesyn, men sagen blev foregrebet ved, at kirketiende-ejerne havde ladet kirken nedrive til grunden, idet man ønskede en større bygning. Den sydlige del af kor og skib står på gamle fundamenter.

Den gamle ÷kirke bestod af romansk kor og skib og gotisk våbenhus. Over skibets vestre ende sad en tagrytter af træ fra 1831. På kirkegården stod tidligere en klokkestabel.

Den romanske ÷kirke var bygget af munkesten i munkeforbandt med åbne bomhuller (fig. 1).

÷*Koret* synes at have haft profileret sokkel (fig. 3). I østgavlen sad et i lysningen tilmuret, rundbuet vindue, som angives at have haft helstens stik med omløbende prydsrifter. Sålbenken havde vulstformet udhæng, som blev støttet af en lodret rundstav, der havde sit udspring fra soklen. I rejsehøjde havde gavlen to savskifter adskilt ved fem almindelige skifter og derover stående siksakskifter indtil den øverste spids, hvor et blændingskors sad i almindeligt murværk. De ommurede gavlkamme med top- og fodtinder blev båret af gavlkonsoller af fem afrundede udkragninger. I korets sydmur sad i et lille fremspring, der stødte op til skibets østgavl, en præstedør med afrundet fals. Den var vistnok tilmuret. Over det nyere, spidsbuede vindue var spor af et højt-siddende rundbuet. Umiddelbart over dette vindue sad en gesimsfrise af rundbuer på vulstprofilerede binderkonsoller. Under tagskægget lå vistnok en sugfjæl. Om korets nordside kan intet oplyses udover, at den har haft rundbuefrise.

÷*Skibet* havde på sydsidens vestre del et simpelt, retkantet sokkelfremspring, der ikke gik om på vestgavlen. Østligere på sydsiden angives soklen at have haft vulstform. Sydportalen var bevaret i brug (fig. 4). Den stod i et frem-

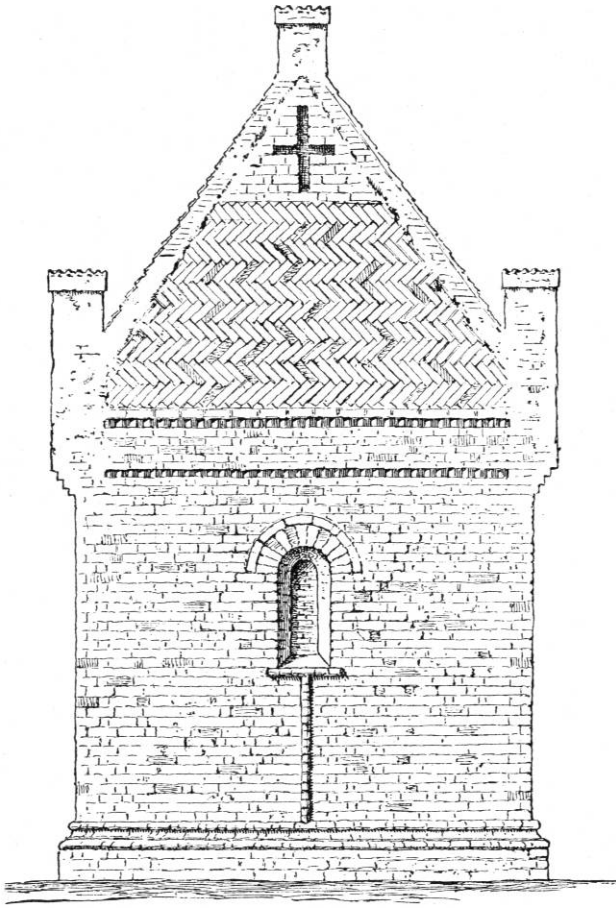


Fig. 3. Danmæse. Korgavl. 1:100. Efter tegning af Magnus-Petersen 1877.

spring, der gik helt til tagskægget og forneden sprang en hel sten frem, men i halv højde blev trukket tilbage ved en fire skifter høj profilering af hulled og vulster. Portalen var rundbuet og havde omløbende prydskefte. Den inderste af de tre udvendige false var halvrund. Over portalen sad en rundbuet tvillingblænding, hvis bund var muret som stående siksak, og hvis sålbænk bestod af et hulled over en vulst i fortsættelse af tilbagetrækningens profilering. Midt i tvillingblændingen var i tiden mellem 1877 og 1895 hugget en rundbuet indgang til våbenhusets loft. Den tilmurede nordportal stod ligeledes i et fremspring, men det var vistnok uden udsmykning. I hver side af skibet var bevaret spor af to højtsiddende, oprindelige vinduer. Gesimsen bestod af en afrundet udkrægning under to retkantede udkrægninger af moderne, små sten. Under gesimsen var der en buefrise som korets. Ved begge skibets gavle var der brede gavlkonsoller af seks afrundede udkrægninger under de vistnok

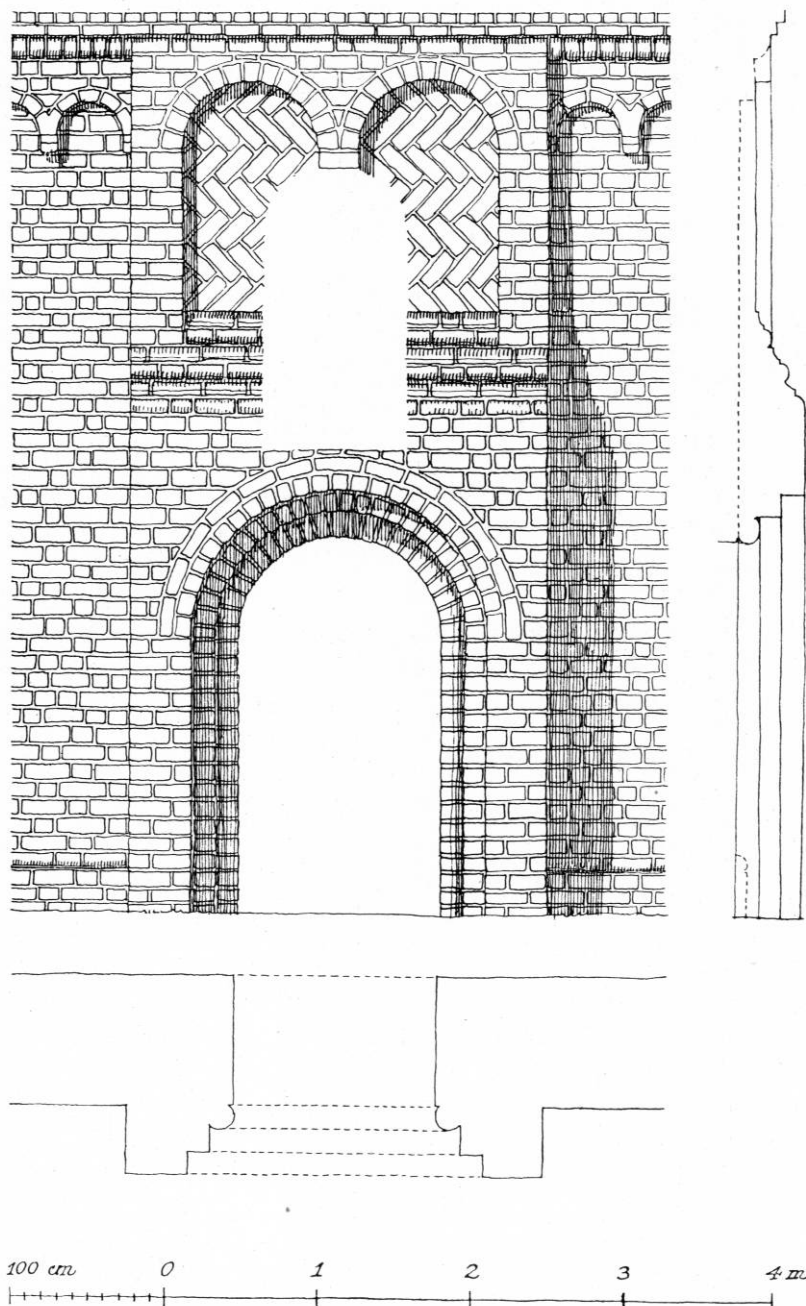


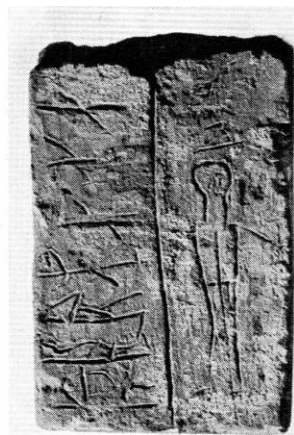
Fig. 4. Danmarch. Sydportal. 1:50. Målt 1896 af Magnus-Petersen.
Rettet af Aage Roussell 1949.



Fot. i NM.

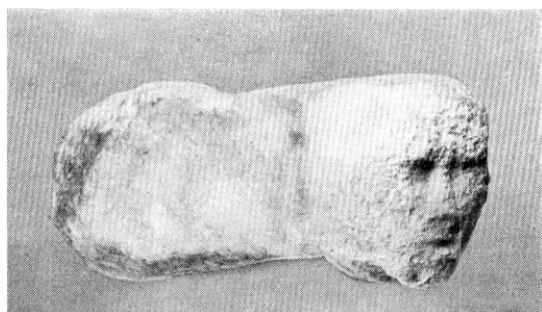


E. Skov 1949



Fot. i NM.

Fig. 5—7. Danmare. »Munkesten med runelignende indskrift og figurfremstillinger (s. 332).



E. Skov 1949

Fig. 8. Danmare. *Ribbekonsol af kridtsten (s. 332).

ommurede gavlkamme med top- og fodtinder. Vestgavlen havde i rejsehøjde to savskifter af standere. Gavltrekanten, hvis nederste del var glat, havde savskifter langs taglinierne.

Det †indre. Korbuen var rundbuet og meget smal og havde en alterniche på hver side. Skibets vægge var smukt murede med omhyggelig fugebehandling og antages oprindelig at have stået som blank mur. Ved nedbrydningen blev fundet fire *munkesten med runelignende indskrifter og figurfremstillinger ridsede i stenene før brændingen (fig. 5—7). En sten med årstallet 1214 er ikke gammel. Opbevares i NM. Skibet havde fladt loft.

†Ændringer og tilføjelser. I gotisk tid er koret blevet overhvælvet. Vistnok derfra stammer en *ribbekonsol af kridtsten med et udskåret mandehoved (fig. 8). Opbevares i NM. Omkring år 1300 er skibets vægge blevet dækkede med en grov puds som underlag for kalkmalerier. Korets vægge og hvælv



Fig. 9—10. Danmare. †Kalkmalerier i skibet.
Efter akvarel af Magnus-Petersen 1896.

var dækkede af nyere puds, der måske er sat op, da koret blev renoveret på Hans Hansen Muhles bekostning (se †mindetavle nr. 2, s. 338).

†*Tagrytteren* bag skibets vestgavl afløste 1831 en brøstfældig klokkestabel (syn). Tagrytteren var en oliemalet trækonstruktion med dobbelte glamhuller og ottesidet pyramidespir med vindfløj³. I 1800'rne har kirken fået indsat store, spidsbuede vinduer, det i vestgavlen så stort, at det næsten nåede til jorden (fig. 1).

†*Våbenhuset* var gotisk. Det var bygget af munkesten på en syld af store kampesten. Langsiderne havde gesims af to simple udkragninger. Portalen var udvidet som en stor, fælset spidsbue. Gavlen havde syv munketeglsal-dækkede kamtakker, hvoraf den øverste vistnok senere var kløvet på en ejendommelig måde, så den lignede to små pinakler. I gavltrekanten sad tre små, spidsbuede højblændinger.

Om †tagværkerne vides intet. Kirken stod teglhængt og hvidkalket. Før våbenhuset blev tilbygget, har den stået med røde mure.

†KALKMALERIER

Ved kirkens brand kom en del rester af kalkmalerier til syne i skibet. Malerierne, der antagelig stammer fra 1300'rne, var overalt udført med de samme tre farver, rødbrunt, lyserødt og gul okker. Omkring *korbuen* var der på den hvide puds malet en rødbrun bort af bølgeranker. Over buen sås meget svage spor af en række stående figurer, rimeligvis en apostelfrise. På *nordvæggen* stod øverst en gruppe hellige mænd ved himmelborgens trappe (fig. 10); en enkelt af dem bar bispehue, mens en anden var kronraget. Derunder fandtes rester af to friser, forestillende de dødes opstandelse af deres grave. Tilsvarende fandtes på *sydvæggen* øverst en dommedagsscene (fig. 9). Fra to tårnlignende bygninger, symboliserende himlen, sås et par lådne djævlø i færd med at styrte en flok sjæle i afgrunden, mens en engel blæste i basun fra det ene tårn. Af de to friser, som rimeligvis har været herunder, var kun levnet utydelige rester af den øverste.

INVENTAR

†*Alterbord*, af mursten, sikkert middelalderligt, forsvundet ved kirkens nedrivning efter branden.

Alterbordspanel i renaissance. Bevaret er kun forsiden med fire arkadefyldinger, der har kannelerede pilastre, bueslag med tandsnit og tungebort samt i hjørnerne udskårne cirkelfelter. Mellem arkaderne lodrette rammestykker med smalle fyldinger. Gesims med listeindrammede fyldinger og profileret kronliste. Nyt postament. Rester af den oprindelige staffering i sort og rødt.

Altartavle (fig. 11) i bruskbarok fra o. 1640. Storsøjlerne har glatte skafter og æggestavkapitæler, de volutsvungne postamentfremspring diademhoveder og postamentgesimsen beslagværk på den rundede underside. Frisen er gennemløbende, og kronlisten smykkes af tandsnit og æggestav. Det kvadratiske topfelt flankeres af små, stive hermer, der bærer gesims med konsolliste kronet af bruskværksgavl med kerubhoved og tre engle, der nu er tomhændede, men som oprindelig sikkert har båret lidelsesredskaber. Volutsvungne storvinger med frugtklaser, små engle med usymmetriske skjolde og store ørnekløer forneden. Topvinger med volutter, masker og frugtbundter.

I storfeltet maleri af opstandelsen, en kopi efter Carl Bloch og i topfeltet engel med palmegren malet i brune farver på træet. Tidligere sad i storfeltet et †maleri af nadveren⁴, som o. 1850 afløstes af opstandelsen, malet af G. T. Wegener. Det sidste, som delvis ødelagdes ved branden, opbevares nu i ligkapellet.

Tavlen står nu afætsset med enkelte farvespor på frugtbundterne. 1896

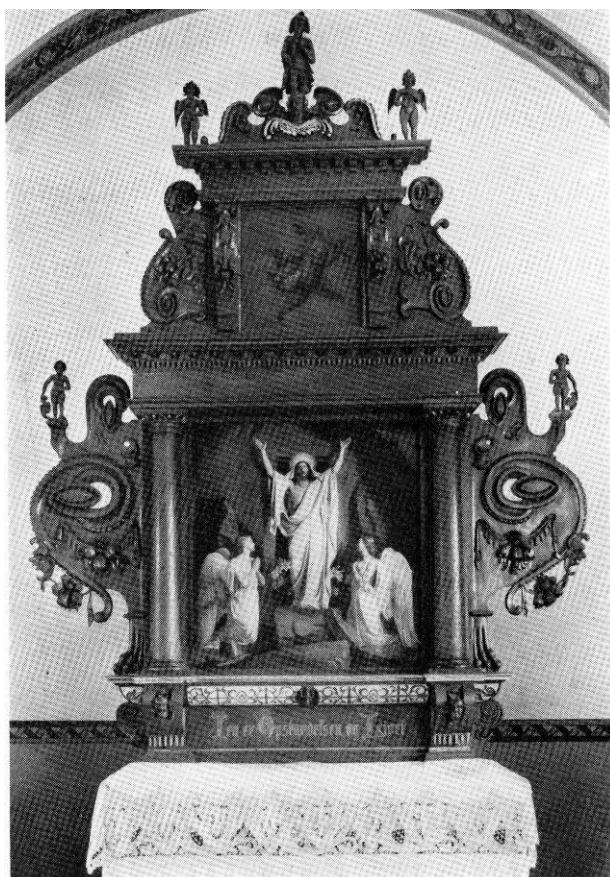


Fig. 11. Danmø. Altertavle (s. 334). E. Skov 1949

var træværket gulbrunt anstrøget, hvorunder sporedes rester af den oprindelige, brogede staffering.

Altersølv. Kalk, fra 1841, 19 cm høj. Profileret fod med standkant, kort skaft med midtring og stort bæger, forneden prydet med bladskede. På siden graveret indskrift med kursiv: »Skjenket Hr. Pastor T. H. Tobiesen til Erindring af Windinge Sogns Gaardmænd og Skolelærer paa hans 50 Aars Embeds Jubilæum den 18de November 1841. Skænket til Dannemarre Kirke 1897 af Provst Tobiesens Børn i Anledning af den Kirken overgaaede Ildebrand i 1895«. På standkanten står 27 lod, Københavns bystempel og mestermærke for Larsen. *Disk* fra 1897, stemplet I. O. Christgau, og *oblatæske* fra 1897, stemplet Larsen.

†*Kalk* og †*disk* samt †*sygekalk* og -*disk* fra 1754, en gave fra prinsesse Charlotte Amalie, sml. Vestenskov (s. 300). Smeltede ved branden⁵.

Alterstager. 1) Nye, af type fra o. 1650. 2) Nye, af sølv.

**Alterstage* (fig. 12), gotisk, fra o. 1450, af bronze. Lav, klokkeformet fod med opstående krave. Tyndt skaft med profilringe og foroven en lang lysetorn til et stort alterlys omgivet af tre lysearme med runde lyseskåle, der har nedhængende, gennembrudt bort af treblade og piber til mindre lys. Siden 1848 i NM.

†*Alterstager*, ifølge præsteindb. 1755 skænket kirken af Jørgen Christensen, sognepræst 1603—36, sml. †mindetavle nr. 1 (s. 337).

**Røgelsekar* (fig. 13), gotisk. Rund fod og ottekantet kar med røghuller under lågets rand, som er prydet med stregornamenter. Ottekantet låg med gennembrudte blade og blomster på siderne og øverst en korskirke, hvis gavle kronet af kors, mens topspiret øverst har en flad blomst. Siden 1848 i NM.

Døbefont i barok fra o. 1650, af træ. Sekskantet kumme med bølgelister foroven og på siderne konvekse, skjoldagtige kartoucher i rammer med øreflipvolutter. Det svære, snoede skaft har foroven ved overgangen til kummen en firkantet plade med bølgeliste og forneden en base af to rundstave. Firkantet fod med halvcirkulære indsnit og fire kugler under. Fonten er egetræsmalet med lidt guld.

**Døbefont* (fig. 14), romansk, af sydfynsk type, sml. Krønge font (Fuglse hrd.). Kummen, som er det eneste, der er bevaret, midtdeles af rundstav, og har på den øverste halvdel en bort af primitivt hugne liljer og kors, mens den nedre smykket af bladornamenter. Intet afløb. Indre tv. 82 cm. Kummen er i tre stykker, samlede med cement. Nu i stiftsmuseet i Maribo.

Dåbsfad fra o. 1575, af sydtysk arbejde. I bunden syndefaldet omgivet af en minuskelbort; på randen versalindskriften: »Foræret til Danmare Kirke af T. R. S., M. S. D. 1660«.

Dåbskande fra o. 1830, sml. Kappel (s. 311).

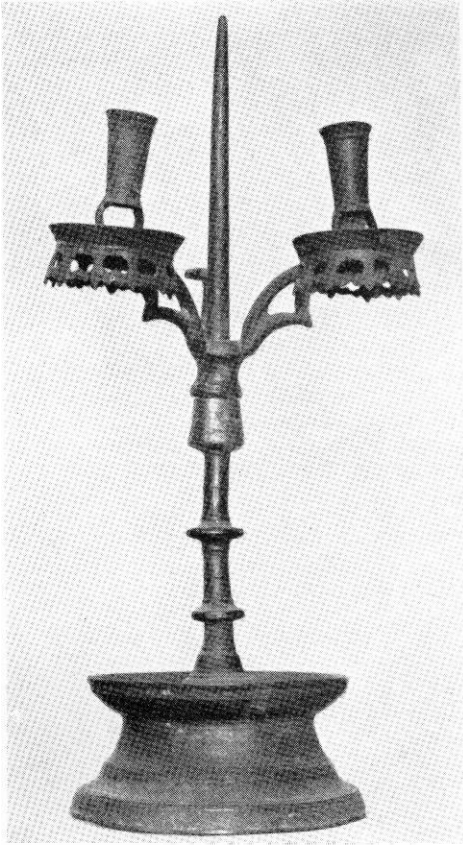
†*Dåbsfad* og †*Dåbskande* fra begyndelsen af 1600'rne, ifølge †mindetavle nr. 1 (se s. 337) givet af sognepræsten Jørgen Christensen.

†*Korgitter* (?) fra midten af 1600'rne, smukt udskåret med rige ornamenter, 1877 anbragt under vestpulpituret, som en skranke⁴. Kan dog også være en del af en ældre pulpitudsmykning.

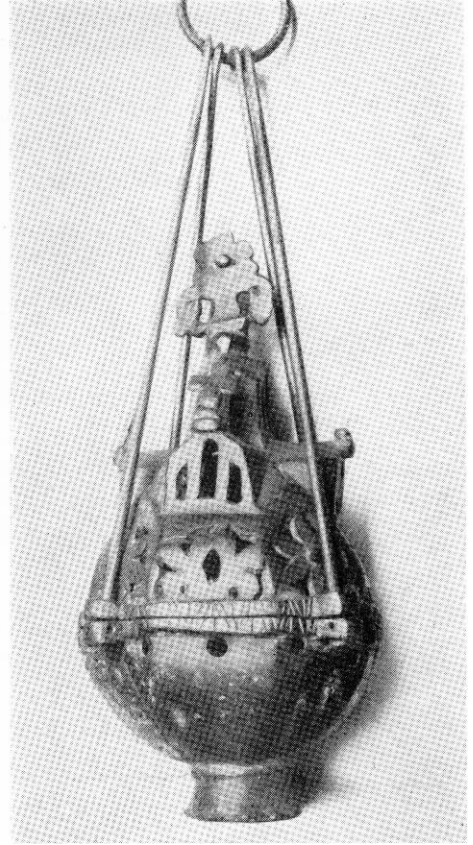
Prædikestol, ny, med relieffer af lidelseshistorien.

†*Prædikestol* fra midten af 1600'rne. Fem fag med relieffer af Kristi lidelseshistorie, Gethsemane, Kristus for ypperstepræsten, tornekrøningen, hudfletelsen og nedtagelsen af korset. Tilhørende himmel og opgang brudt gennem triumfmuren. Stol og himmel brændte 1895.

Degnestol i renaissance, men stærkt restaureret efter at have lidt under kirkebranden⁶. Døren har to fyldinger, den nedre retkantet, den øvre T-formet under tandsnit og udsavet gavl. De to gavlplanker har pilastre, smykkede med fladsnit og pålagte lister samt postament med diamantbosser og nyere



Fot. i NM.

Fig. 12. Danmare. *Alterstage i NM
(s. 336).

Fot. i NM.

Fig. 13. Danmare. *Røgelsekar i NM
(s. 336).

topstykker. På langsiden to fyldinger, hvis lodrette rammestykker har dels skællagte skiver, dels slyngbånd.

†*Præstestol* fra 1646 med initialerne H. H. M. og årstallet. Stod 1848 ved siden af alteret⁴.

†*Pulpitur* på vestvæggen, nævnt 1825 (syn) og 1848 omtalt som værende i en prædikestolen lignende smag⁴, altså rimeligvis fra midten af 1600'rne, med mindre der er tale om den ovennævnte skranke, se †korgitter (s. 336).

†*Lysekrone*, ifølge †mindetavle nr. 1 (s. 337) en gave fra sognepræsten Jørgen Christensen, død 1636.

Præsterækketavle fra begyndelsen af 1800'rne, senere opmalet. Under orgelet.

†*Mindetavler*. 1) Fra begyndelsen af 1600'rne over hr. Jørgen Christensen, som »hafver været Guds Ords Tienere paa denne Sted fra Ao. 1603 til Ao. 1636, hand haver med sin kiære Hustru Anna Mads Datter af et christeligt Gemyt foræret og ziiret Kircken med beneventen Poster, som er een Klocke,



Fig. 14. Danmare. *Døbefont (s. 336). O.N. 1943

2de Lyssestager, 2 Alterklæder, 2 Duge, 1 Becken, 1 Krone, 1 Tinkande og det ikke til nogen Roes, men til Guds Ære, Kirckens Beprydelsse deres Efterkommere til Admindelsse«. Sort stentavle i nordre kirkemur, straks nedenfor koret (præsteindb. 1755).

2) Fra 1670 til minde om korets renovering på bekostning af Hans Hansen Muhle, samt en beretning om, at det den vinter var så stærk en frost, at man kørte i slæde fra København til Bornholm. En sten indmuret i korets sydvæg.

Urværk fra 1700'rne, stammende fra Jægersborg slot⁷.

† *Sej erværker*. 1) Nævnt 1692 (rgsk.). 2) Nævnt 1774 med slagværk, men istå⁸.

Klokker. 1—2) Fra 1897, den ene støbt i Bøhmen.

† *Klokker*. 1) På tre skippund, otte lispund (544 kg), afleveret ved klokkeskatten 1528.

2) Middelalderlig, skriftløs.

3) Fra 1631, med indskriften: »Ao 1631 haver sl. Jørgen Christensen Songne Præst for Tillitze og Dannemare Sogn med sin Huustru Anna Mads Datter, denne Klocke hid Dannemare Kircke til Guds ære« (præsteindb. 1755).

4) Støbt i Bochum 1871, med indskriften: »Anskaffet af Dannemarre Menighed, at vække og kalde«, samt initialerne B. V. G.

GRAVMINDER

† *Epitafium* fra o. 1636, opsat af Anna Mads Datter (se †klokke nr. 3, s. 338) over hendes fire mænd, sognepræsterne Niels Sørensen Mariager, Jens Feddersen, Hans Aagesen og Jørgen Christensen⁹. Epitafiet havde ifølge Magnus-

Petersen en smukt udskåren ramme, men et meget dårligt maleri af korsfæstelsen og de fire knælende præster med deres hustru. Hang på skibets nordvæg.

Gravsten. 1) O. 1700. Rødlig kalksten, 194 x 120 cm, stærkt slidt. Oval bladkrans og derunder mindre ovalt felt. Foran kirkedøren.

2) O. 1788, over »Hr. Laurits Satterup, forhen Proust for Lollands Sønder Herred og Sognepræst til Dannemaere og Tillitse, født i Friderits Aar 1732, gift med Jomfrue Ellen Christine Falchenberg Aar 1765 og med hende aulede tre Sønner og to Døtre, hidsendt ved et mærkeligt Kald Aar 1770, gift anden Gang med Jomfrue Margaretha Sophia Friis Aar 1787——døde den 21 Januarii Aar 1788«. Ølandsk kalksten, 192 x 108 cm, med fordybede versaler på rektangulært felt i volutramme. Evangelistmedailloner i hjørnerne, mellem de øverste livets krone i rankeværk, mellem de nederste bomærkeskjolde i rokokformer med initialerne L S og M S F. I tårnrummet.

Kirkegårdsmonument fra o. 1849 over sognepræst Søren Ancher Winther og hustru Maria Martha Braag, døde 1849. Plade i nordre kirkegårdsmur.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1692—93 (Laalands kirkeregnskaber, RA). — Synsprotokoller 1803—61 (provstearkivet, LA). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen 1877 og 1896, O. Norn og Gertrud Købke Knudsen 1945, Aa. Roussel 1949.

J. Worsaae: Notesbog I. 1848. S. 54 (NM).

Dannemare Kirke, i »Arkitekten« 1895—96. S. 129.

- ¹ Kronens Skøder III, 241. ² Haugner: Sønder Herred s. 299. ³ Smst. s. 292.
⁴ J. Worsaae: Notesbog I, 54. ⁵ Danske Atlas VI, 464; Haugner: Sønder Herred s. 292. ⁶ Tegning af Magnus-Petersen i NM arkiv viser gavlene smykkede af foldeværk og langsiden med pærestavlister foruden de skællagte skiver. Det er tvivlsomt, hvor meget man tør stole på tegningen, som er udført efter branden. ⁷ Haugner: Sønder Herred s. 293. ⁸ Danske Atlas VI, 464. ⁹ Wiberg: Bidrag til dansk Præstehistorie I, 265 f.

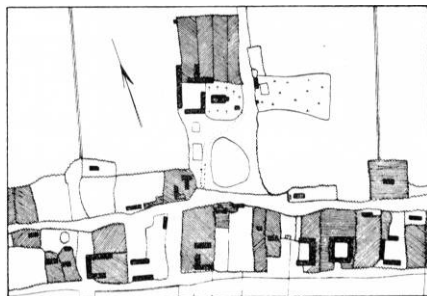


Fig. 15. Danmære 1786.